

Møte for lukkede dører
torsdag den 25. oktober 1951 kl. 10.

President: Johan Wiik.

Dagsorden:

1. Redegjørelse av Utenriksministeren om den internasjonale situasjon.
2. Orientering av odelstingspresident C. J. Hambro om fiskerigrensesaken for domstolen i Haag.
3. Referat.

Presidenten: Presidenten foreslår at møtet holdes for lukkede dører - og anser det som bifalt.

Videre foreslår presidenten at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer samt utenriksråd Skylstad, statssekretær Boyesen, ekspedisjonssjef Ræder og byråsjef Jacobsen gis adgang til møtet - og anser det som bifalt.

Sak nr. 1.

Redegjørelse av Utenriksministeren om den internasjonale situasjon.

Statsråd Lange: I de nærmeste dagene og ukene vil regjering og storting stå overfor avgjørelser av stor rekkevidde i vår forsvars- og utenrikspolitikk. Bakgrunnen for disse avgjørelsene er den spente internasjonale situasjon og de tilrådinger Atlanterhavspaktens råd har gitt og kan ventes å gi medlemslandene om hva som vil kreves for å møte de krav denne situasjonen stiller. De enkelte partigruppene har alt igår ettermiddag fått en første orientering om hvordan spørsmålet om økt forsvarsinnsats er reist overfor alle paktlandene. Jeg skal så kort som råd er først redegjøre for drøftingene på rådsmøtet i Ottawa 15.-20. september og deretter si noen ord om regjeringens vurdering av den noten vi fikk fra Sovjet-Samveldet 16. oktober. Siden dagsordenen for møtet her i dag ble satt opp, har Stortingspresidenten bedt meg gi en redegjørelse i åpent møte til veiledning for den offentlige opinion, og jeg håper å kunne gi den en av de første dagene i neste uke. De andre aktuelle utenrikspolitiske spørsmål lar jeg derfor hvile til da.

Rådsmøtet i Ottawa var i første rekke av forberedende art. Det viktigste endelige vedtak som ble gjort, var tilrådingen om å oppta Hellas og Tyrkia som medlemmer av Atlanterhavspakten. Denne saken vil med det aller første bli lagt frem for Stortinget i en særskilt proposisjon om samtykke til å ratifisere en protokoll om de endringer i

Atlanterhavspaktens tekst som er nødvendige for at de to landene kan bli opptatt. Den saken vil bli behandlet på ordinær måte, og jeg skal derfor ikke gå nærmere inn på den her.

Når det gjelder de andre sakene som var oppe til behandling i Ottawa, ble det stort sett ikke gjort endelige vedtak av betydning. Det var alt før møtet vedtatt at det i nær fremtid skulle holdes et nytt rådsmøte i Rom. I Ottawa ble hovedoppgaven å påskynde behandlingen av de viktigste spørsmål som vil komme opp i mer konkret form på dette neste rådsmøte. Det gjelder først og fremst omfanget av forsvarsprogrammene, deres økonomiske virkning og fordelingen av byrdene ved opprustningen landene imellom.

Møtet i Ottawa ble åpnet med en alminnelig utveksling av synspunkter om den internasjonale situasjon. Fra norsk side hadde vi bedt om og håpet å få så vidt mulig konkrete opplysninger i denne diskusjonen til hjelp ved vurderingen av hvordan det kan antas at risikoen for en åpen konflikt vil utvikle seg under gjennomføringen av Atlanterhavspaktens forsvarsprogram. Diskusjonen ble imidlertid av svært generell karakter.

Det var alminnelig enighet om at den internasjonale situasjon i ethvert fall ikke var blitt bedre i løpet av den tiden som var gått siden det forrige rådsmøtet i desember ifjor. Men det var gjort betydelige fremskritt med oppbyggingen av paktlandenes fellesforsvar, og dette hadde styrket folkenes moral og forsvarsvilje. Alle var enige om at vi sto overfor både en indre og en ytre fare og at vi ikke måtte gå så langt i forsvarsinnsats at vi brøt ned den økonomiske og sosiale stabilitet i medlemslandene. Det måtte derfor skje en avveining mellom kravene til militært forsvar på den ene siden og sosiale og økonomiske hensyn på den andre. Alle var imidlertid klar over at vi er inne i en særlig kritisk periode så lenge vi er i ferd med å bygge opp forsvaret, men ennå ikke er sterke nok til å holde et angrep tilbake om det skulle komme. Denne perioden måtte det være i alles interesse å gjøre så kort som mulig.

Selv tok jeg i denne diskusjon opp spørsmålet om et nærmere utenrikspolitisk samarbeid mellom medlemslandene - noe jeg skal komme tilbake til senere i denne redegjøringen.

I denne sammenheng kan det kanskje være av interesse å referere noen betraktninger som general Eisenhower og hans stabsjef general Grünter ga uttrykk for under et møte den 10. oktober med den 12-mannskomiteen som ble nedsatt i Ottawa og hvis mandat jeg skal komme tilbake til. Eisenhower ga her sin vurdering av omfanget av østblokkens militære styrker, og hans opplysninger viste med all mulig tydelighet at Sovjet-Samveldet og dets satellitter fortsatt her en meget betydelig overvekt når det gjelder oppsatte stridskrefter. Han var likevel av den oppfatning at Sovjet-Samveldet, om det skulle bestemme seg for å slippe løs en krig, ikke ville ha noen sjanse til å vinne den hverken nå eller på et senere tidspunkt. At en krig på det nåværende tidspunkt ville få

forferdelige konsekvenser for Europa kunne det imidlertid ikke være tvil om. Etter general Eisenhowers oppfatning forelå det ikke noen indikasjoner på at østblokken forbereder seg på et øyeblikkelig angrep, men på den annen side var det heller ikke sikkert at man i tilfellet ville få slike indikasjoner før angrepet var et faktum. Det var i hvert fall hevet over enhver tvil at Sovjet-Samveldet i dag var i stand til å iverksette et angrep på meget kort varsel. Det ble nevnt at det nylig har foregått omfattende manøvrer i østsonen i Tyskland, og at det for såvidt intet var til hinder for at slike manøvrer kunne omsettes til virkelige krigshandlinger. Hvorvidt Sovjet-Samveldet ville gå til krig, ville til syvende og sist bero på om Politbyråets medlemmer var nøkterne og realistiske mennesker eller om de var fanatikere som var villige til å ta enhver sjanse for å spre det kommunistiske system over hele verden. Året 1952 måtte etter general Eisenhowers mening betraktes som et særlig kritisk år.

Denne oppfatningen av at vi går mot en kritisk periode blir styrket gjennom en rapport som kom fra vår ambassade i Moskva for få dager siden. Den melder at sakkyndig hold i Moskva opplyser at russerne siden ivår har innkalt en ny årsklasse, 19-åringene, til militærtjeneste, og at vernepliktstiden i senere tid er økt fra to til tre år. Etter dette er tilsammen deler av årsklassene 1928, hele årsklassene 1929 og 1930 og deler av årsklassene 1931 under våpen.

Etter drøftingen av den internasjonale situasjon gikk Ottawa-møtet over til å behandle rapportene fra Atlanterhavspaktens forskjellige organer. Det gjelder paktens høyeste militære organ - det såkalte Faste Utvalg, hvor de tre stormaktene er representert. Det gjelder videre Stedfortrederrådet, Det Finansielle og Økonomiske råd og Utvalget for Forsvarsproduksjon. I de tre siste organene er som kjent alle medlemsregjeringene representert.

Med rapporten fra det Faste Utvalg fulgte også en rapport fra øverstkommanderende i Europa, general Eisenhower. De militære rapportene viste at de enkelte land ennå ikke har tatt de skritt som er nødvendige for å sikre at de militære styrker som i oktober 1950 ble innmeldt som nasjonale mål, virkelig vil være oppsatt til fastsatt tid. Rapportene viste klart at det videre består et «gap» mellom den aksepterte målsetting og de styrkebehov som i sin tid ble oppstilt i den såkalte «mellomlange forsvarsplan». Det har dessuten vist seg at den «mellomlange forsvarsplan» må revideres og at det vil kreves både større styrker og mer materiell, ikke minst for at det skal bli mulig å regne med en forsvarslinje så langt mot øst som mulig.

Det er arbeidet med å fylle disse tre gapene som nå står i forgrunnen i hele Atlanterhavspaktens arbeid. Det vil ta fra 12-18 måneder før vedtak som blir gjort nå, vil gi seg utslag i økt forsvarsevne. Hvis Vest-Europa i 1954 vil være

sterkt nok til å forsvare seg mot et mulig angrep, må de forberedende skritt bli tatt innen utgangen av dette året.

Problemet med å fylle gapene har tidligere vært tatt opp av forsvarsministrene, som i sin tid ba det Faste Militære Utvalg om å komme med anbefalinger om hvilke ytterligere bidrag fra de forskjellige land som burde komme på tale. Det viste seg imidlertid snart at det var ugjørlig å formulere kravene til de enkelte land på rent militært grunnlag og at Utvalget også måtte ta sosiale, finansielle og produksjonsmessige forhold i betraktning. Dermed kommer en utover rammen for de militære myndigheters kompetanse og over på arbeidsområdet til det Finansielle og Økonomiske Råd og Rådet for Forsvarsproduksjon.

Fra det Finansielle og Økonomiske Råd forelå det i Ottawa en foreløpig rapport, bygget på oppgaver innhentet fra de enkelte land og på de opplysninger som i sommer kom frem under en grundig eksaminasjon av landenes forsvarsprogrammer, som ble foretatt i Paris. Det Finansielle og Økonomiske Råd peker på at medlemslandenes økonomiske stilling i de senere år er blitt betydelig styrket, og at økingen av forsvarsutgiftene for 1951-52 ikke vil overstige den antatte produksjonsøking i gruppen som helhet. Men det understrekes samtidig at de økte forsvarsutgifter vil medføre særlig sterkt press på de svake punkter i landenes økonomi. De svake punktene består i første rekke i mangelen på viktige råvarer, mangelfullt produksjonsutstyr, utilstrekkelige valutaressurser og en latent inflasjonstrusel, og for enkelte land også arbeidsløshet. Det er av avgjørende betydning at dette presset minskes mest mulig om man vil unngå at gjennomføringen av forsvarsprogrammene settes i fare. Det viktigste i denne forbindelse er at alle land gjennomfører maksimumstiltak for å øke produksjonen. Det vil trenge ikke bare nasjonale men også internasjonale tiltak for å gjøre landene så sterkt økonomisk rustet som mulig, og det Finansielle og Økonomiske Råd bebudet konkret forslag om retningslinjene for et slikt samarbeid.

I spørsmålet om en rimelig fordeling av forsvarsbyrdene landene imellom inneholdt rapporten også rent foreløpige konklusjoner. Det foreligger ennå ikke tilstrekkelig materiale til å formulere endelige vurderinger. Det ble likevel slått fast at en aldri kan komme frem til endelige avgjørelser av hva som utgjør en rimelig fordeling av byrdene ved å bruke mekanisk det ene eller annet sett av statistiske formler. Dertil er forskjellen mellom de enkelte lands størrelse, befolkning og økonomiske utviklingstrinn for stort. Sammenlikningen av forsvarsutgiftene i forholdet til bruttonasjonalproduktet viste store variasjoner, fra 2,9 % for Danmarks vedkommende til 18 % for Amerikas vedkommende, ja hele 25 % hvis militærhjelpen til utlandet blir tatt med. (Tallene gjelder budsjettåret 1951-52. For Norge er tallet 5,9 % for dette budsjettår.)

Rapporten gjorde nærmere rede for andre faktorer som måtte tas med i betraktningen. Det gjaldt slike ting som

landenes forskjellige produksjonskapasitet for rustningsformål, deres naturlige ressurser, den forskjellige utgangsstilling som de forskjellige land befant seg i ved begynnelsen av gjenopprustningsperioden osv. Det er klart at den del av nasjonalproduktet som kan avses til forsvaret uten at byrdene blir urimelige, stiger progressivt med økingen i nasjonalinntekten. Dette er for så vidt det samme prinsipp som alle land benytter internt i sin beskatning.

Etter å ha tatt alle disse forhold i betraktning, kom det Finansielle og Økonomiske Råd til at selv om det foreligger ulikheter mellom de økonomiske byrder som forsvarsprogrammene pålegger de enkelte land, er forskjellen likevel mindre enn en fra først av kunne anta.

Det Finansielle og Økonomiske Råd fant det ikke mulig på det nåværende trinn å fastsette normene for de forsvarsanstrengelser som det nord-atlantiske samfunn er i stand til å ta på seg. Omfanget av disse anstrengelsene måtte være avhengig av ikke bare økonomiske, men like meget av politiske og militære faktorer. De undersøkelser som alt er foretatt, har imidlertid skapt et grunnlag for en slik vurdering. Det Finansielle og Økonomiske Råds konklusjon er at medlemslandene er i stand til å gjennomføre de nasjonale og internasjonale tiltak som er nødvendige for i fellesskap å bygge opp forsvaret uten at de økonomiske og sosiale skadevirkninger blir for alvorlig for de enkelte land.

Rapporten fra *Utvalget for Forsvarsproduksjon* viste at det forelå en meget alvorlig svikt i europeiske lands produksjon i forhold til de mål som er oppstilt i den «mellomlange forsvarsplanen» og i forhold til den antatte produksjonskapasitet i Europa. En oversikt over de produksjonsprogrammer som forelå i juni 1951, viste at en innen midten av 1952 ikke ville kunne skaffe til veie mer enn ca. 1/12 av det som da skulle vært produsert. Innen juli 1954 ville en ha nådd 1/6 av det en hadde satt seg som mål å oppnå. Hvis landenes produksjonskapasitet ble nyttet fullstendig, ble det dog antatt at en for mange typer materiell kunne nå de oppstilte mål og mer til i 1954. Situasjonen er således meget alvorlig, og Utvalget regnet med at det måtte ordres til på ca. 500 mill. dollars pr. måned fra juli 1951 og inn i 1952 for å overvinne underskuddet. Når slike ordrer ikke er plasert, henger det i første rekke sammen med økonomiske problemer - ikke minst den nasjonale og internasjonale finansiering av forsvarsproduksjonen.

Det jeg her har referert av de rapportene som ble lagt frem i Ottawa, viser for det første at den innsats som i dag faktisk blir gjort innenfor Atlanterhavspakten i sin helhet og spesielt i Europa, ikke er tilstrekkelig til forsvarlig å tilfredsstille militære behov. Rapportene viser videre at spørsmålet om økt innsats reiser problemer som ligger i krysningsfeltet mellom militære, økonomiske og produksjonsmessige hensyn. Rådet måtte derfor trekke den konklusjon at spesialorganene hver for seg nå var kommet til et punkt hvor de ikke kunne komme videre uten hjelp fra et

sentralt politisk organ som samtidig kunne ta hensyn til militære, politiske og økonomiske faktorer, som kunne arbeide hurtig og som ville ha direkte kontakt med de enkelte regjeringene og tilstrekkelig autoritet i forholdet til dem. Dette var bakgrunnen for Rådets vedtak om å nedsette en midlertidig komite til å gjennomgå alle sentrale spørsmål i forbindelse med forsvarsprogrammene - deres omfang, deres fordeling landene imellom og deres økonomiske virkninger.

Opprinnelig gikk forslaget ut på å overlate denne oppgave til et lite utvalg som bare skulle bestå av representanter for de tre stormaktene. Alle var enige om at organet måtte arbeide hurtig og effektivt, men man fant det likevel utilfredsstillende at ikke alle regjeringene var representert i et så viktig organ. Det ble derfor funnet en løsning som ga alle 12 regjeringene representasjon, men slik at det skulle velges et mindre arbeidsutvalg innen komiteens midte («de tre vise» skulle være arbeidsutvalg for «de 12 apostler»). Det ble fastslått i komiteen at hvert medlem enten skulle være statsråd eller en person med nær tilknytning til vedkommende regjering, og at han skulle være særlig kvalifisert for denne oppgave. Den norske representant er som Stortinget vet, statsråd Brofoss. Komiteen holdt konstituerende møte i Paris den 9. oktober. I det første møtet ble den amerikanske representant, Mr. Harriman, valgt til formann, og som viseformenn ble valgt den franske representant Monnet og den britiske finansminister Gaitskell. Under valgkampen møter i hans sted Sir Edwin Plowden, sjef for regjeringens plankontor. Formannen og viseformennene vil utgjøre arbeidsutvalget. Men under behandlingen av hvert enkelt lands forsvarsprogram vil representanten for vedkommende land tiltre Utvalget som medlem. Dessuten vil, under behandlingen av stormaktenes programmer, en representant for de mindre medlemsland tiltre arbeidsutvalget. Fra redegjørelsene i partigruppene vil Stortinget kjenne til hvordan arbeidet i praksis er blitt lagt an, og jeg går derfor ikke inn på det her.

Jeg skal heller ikke her antesipere de resultater som det nå pågående arbeid i Paris vil føre frem til. Så meget må jeg imidlertid si at jeg tror ikke det kan være noen tvil om at konsekvensen for Norges vedkommende vil bli at vi blir stilt overfor en internasjonal tilråding om å satse mer på vårt forsvar enn det vi gjør i dag. Både en vurdering av behovene i Nord-Europa sett ut fra et militært synspunkt og en sammenliknende vurdering av de forskjellige lands forsvarsinnsats, vil etter all sannsynlighet lede til et slikt resultat. Som det vil forstås er det ikke mulig på dette tidspunkt å angi bestemte tallstørrelser i denne sammenheng, men vi må - i likhet med de fleste andre medlemmer av Atlanterhavspakten - være forberedt på økt innsats.

Oppnevningen av den 12-mannskomite som nå arbeider i Paris, må i noen grad ses som et uttrykk for at de ordinære paktorganene ikke arbeider helt tilfredsstillende. Det

gjelder også Stedfortrederrådet i London som etter sitt mandat skulle være den øverste faste instans innenfor paktens i alle spørsmål som ikke er rent militære. Vi må derfor være forberedt på at spørsmålet om en videre reorganisering av paktens apparat vil melde seg med det første, muligens alt under det forestående rådsmøtet som etter den foreløpige plan skal holdes i Rom i slutten av november. Det er selvsagt lite tilfredsstillende at en så ofte som vi hittil har gjort det, tar selve den organisatoriske side av paktarbeidet opp til revisjon. På den andre siden er vi alle interessert i at arbeidet blir så effektivt som mulig. Vi er jo i samarbeidet innenfor Atlanterhavspakten inne på et felt som reiser helt nye problemer i forholdet mellom medlemsstatene. Jeg tror ikke en noen gang i historien har stått overfor et internasjonalt samarbeid som er så omfattende og har så dyptgripende virkninger innenfor de enkelte land, og det er i og for seg en naturlig ting at en må prøve seg frem når det gjelder de organisatoriske former.

Rådsmøtet i Ottawa var også sterkt opptatt av det jeg vil kalle Atlanterhavspaktens *langsiktige mål*. I paktens artikkel 2 heter det:

«Partene vil bidra til den videre utvikling av fredelige og vennskapelige mellomfolkelige forhold ved å styrke sine fri institusjoner, ved å skape en bedre forståelse av de grunnsetninger som disse institusjoner bygger på og ved å fremme vilkårene for stabilitet og velferd. De vil søke å fjerne konfliktstoff i sin mellomfolkelige økonomiske politikk og vil oppmuntre økonomisk samarbeid seg imellom».

Regjeringen har i flere år sett tanken om en stadig nærmere sammenbinding av «det nordatlantiske samfunn» som retningsgivende for hele vår utenrikspolitikk. Den har hele tiden sett på Atlanterhavspakten ikke bare som uttrykk for samarbeid om forsvaret mot umiddelbare militære farer, men også som uttrykk for en historisk utviklingstendens som det er i vår interesse å fremme sterkest mulig. Vi har derfor lagt den største vekt på at paktens bestemmelser om utenrikspolitisk, økonomisk og sosialt samarbeid blir virkeliggjort.

En kan trygt si at dette syn vant større tilslutning under rådsmøtet i Ottawa enn det hadde gjort under tidligere møter i rådet. Det ble vedtatt å nedsette en komite til å komme med forslag om hva det bør gjøres for å styrke disse sider ved paktens arbeid. Komiteens medlemmer er utenriksministrene i Belgia, Canada, Italia, Nederland og Norge, og dens mandat går ut på å gi anbefalinger til rådet om:

- a) Bedre koordinering og hyppigere konsultasjoner mellom medlemslandene når det gjelder utenrikspolitiske spørsmål, særlig med henblikk på tiltak som er egnet til å fremme fred;

- b) Nærmere samarbeid i økonomiske, finansielle og sosiale spørsmål innenfor Atlanterhavspaktens organisasjon eller i andre organer, både under og etter den pågående oppbygging av forsvaret;
- c) Samarbeid når det gjelder kulturelle saker og informasjonstjenesten.

Femmannskomiteen skal ha sitt første møte i Paris lørdag 3. november. Forberedende møter mellom stedfortredere for de fem medlemmene er for tiden i gang i London. På den korte tiden som er til rådighet før rådsmøtet i Rom vil det neppe være mulig å utarbeide tilrådinger om alle punktene i mandatet. For min del tror jeg vi bør ta oss tid til det nestfølgende møte engang på vårparten for å overveie grundig hvordan vi best kan bygge ut et nærmere økonomisk samarbeid innenfor rammen av Atlanterhavspakten. Ingen, og aller minst Norge, har interesse av å rive vekk grunnlaget under det videre økonomiske samarbeid mellom vestens demokratiske land som i dag foregår innenfor den økonomiske samarbeidsorganisasjon i Paris. Vi kan bare glede oss over at flere land i Vest-Europas som ikke finner det forenlig med sin utenrikspolitikk å gå med i Atlanterhavspakten, blant dem i første rekke vårt naboland Sverige, har funnet det mulig å være aktivt med i O.E.E.C., og vi må ikke gjøre noe som kan få dem til å kjenne seg tvunget til å trekke seg ut av det atlantiske samarbeid på det økonomiske område. Vi står her overfor vanskelige avveiningsspørsmål som det vil kreve tid å finne den beste løsningen på.

Derimot skulle det la seg gjøre fra nå og til møtet i Rom å finne frem til praktisk brukbare forslag som kan sikre bedre koordinering og hyppigere konsultasjon om utenrikspolitiske spørsmål.

Vi legger særlig vekt på å sikre at konsultasjon mellom alle medlemslandene finner sted før noen enkelt medlemsstat fastlegger sitt standpunkt og kunngjør det, i saker som berører alles interesser. I Ottawa sa vi klart fra om de uheldige virkningene det hadde hatt i norsk offentlighet at det hittil ikke var gått frem på denne måten. Det gjaldt, sa vi, både De Forente Staters forhandlinger med Spania om bruk av flyplasser og havner, og lekkasjen om den amerikanske regjerings standpunkt i spørsmålet om opptaking av Hellas og Tyrkia før saken ennå var reist innenfor Atlanterhavspaktens organer. Her må det i første rekke bli tale om å styrke stedfortrederrådet og omorganisere dets virksomhet med sikte på å avlaste stedfortrederne selv for en hel del rutinearbeid som nå tar meget av deres tid, slik at de i større grad kan bli det organ som på vegne av medlemsstatenes regjeringer gir utenrikspolitisk ledelse til hele pakt-maskineriet. Det kan også tenkes at femmannskomiteen til Rom-møtet kan legge frem forslag om utbygging av samarbeidet på informasjonstjenestens område.

Før jeg slutter, vil jeg gjerne si noen ord om den noten utenriksminister Vysjinskij overleverte til ambassadør

Helgeby om kvelden den 15. oktober. Det er en skarp note, men det er neppe noen grunn til å se den som varsel om skjebnesvangre skritt fra sovjetisk side særskilt rettet mot Norge. Det foreligger ingen meldinger som tyder på at det treffes spesielle militære tiltak nær den norsk-sovjetiske grensen eller i retning av Svalbard.

Regjeringen vurderer noten i første rekke som et ledd i den pågående nervekrigen mot alle Atlanterhavspaktens medlemsland i Vest-Europa. Den har til hensikt å skremme, å stimulere motstanden hos de nordmenn som tar avstand fra den linje vi har valt i vår sikkerhetspolitikk, og å øke tvilen hos dem som tviler på at den er riktig.

Ut over denne propagandistiske hensikt kan den også være ment som en advarsel mot å forandre den politikk vi har fastlagt i basespørsmålet i retning av mer vidtgående samarbeid i fredstid med våre allierte, særlig i Nord-Norge. Denne advarende hensikten er etter notens ordlyd åpenbar hvor det gjelder Svalbard og Bjørnøya:

«Den sovjetiske regjering henleder den norske regjeringens oppmerksomhet på at å la øyene Spitsbergen og Bjørnøya bli brukt av den nordatlantiske blokks ledelse til militære formål ville være et brudd på disse øyers status etter hvilken de nevnte øyer aldri skulle bli brukt i militært øyemed og ville skade Sovjet-Samveldets spesielle interesser og dets sikkerhet ...»

Det kan ikke være noen tvil om hovedlinjen i vårt svar. Vi må rolig vedstå oss den linjen vi valte i vår sikkerhetspolitikk da vi gikk med i Atlanterhavspakten. Vi må si fra hva prinsippet om fellesforsvaret innebærer av samarbeid innenfor den rammen regjeringen i samarbeid med Stortinget har trukket opp i base-spørsmålet. Vi må ikke gi noen innrømmelse til propaganda-påstandene om at Atlanterhavspakten har annet enn rent defensive formål. Vi kan rolig tilbakevise insinuasjonene om at vi har forbrutt oss mot Svalbard-traktatens bestemmelser eller at det skulle foreligge noen planer om å endre Svalbards status. Vi må slå fast at etter norsk syn er denne vår politikk fullt forenlig med et korrekt naboforhold til Sovjet-Samveldet.

Utformingen av vårt svar vil bli drøftet med den utvidede utenrikskomite, og det vil bli avgitt i kommende uke.

Presidenten: Ingen har forlangt ordet, og presidenten foreslår utenriksministerens redegjørelse vedlagt protokollen - og anser det som bifalt.

Det knytter seg i dag atskillig interesse til behandlingen av fiskerigrensespørsmålet i Haag, og odelstingspresident Hambro vil gi en utredning herom.

Hambro: Jeg skulle anta at alle Tingets medlemmer og en meget stor del av den norske befolkning følger med levende interesse utviklingen av den prosess som føres i Haag om

Norges fiskerigrense og en rekke spørsmål som har forbindelse med den.

La meg først få nevne litt om det rent formelle, organisatoriske ved domstolen og fremgangsmåten for domstolen. Ordinært skal det være 15 dommere ved behandlingen av enhver sak, men ved behandlingen av denne sak er det bare 12 dommere. En av dommerne er avgått ved døden, hans ettermann skal først velges på de Forente Nasjoners generalforsamling nå i Paris. En av dommerne, den meksikanske, har måttet søke permisjon for resten av sin tjenestetid, da han som var vant til høyfjellsklimaet i Meksiko City, har fått legeattest for at han ikke kan leve i havluften i Haag. Og den tredje dommer som er borte, er den russiske dommer. Fra ham foreligger bare et telegram som sier at han er oppholdt i Moskva. Hva der ligger i det, er det naturligvis ingen som vet.

Retten er satt med 12 dommere. For å nevne dem etter deres nasjonalitet og i den orden de sitter, er følgende land representert: Kina, Egypt, England, Jugoslavia, U.S.A., San Salvador, Frankrike, Chile, Polen, Belgia, Norge og Canada. Prosedyren for domstolen føres enten på engelsk eller på fransk. Alle innlegg på fransk oversettes til engelsk, og alle innlegg på engelsk oversettes til fransk. Man taler som regel ti minutter eller et kvarter ad gangen. Så foregår oversettelsen. Hele det ytre apparat er uhyre effektivt, tolkene er utmerkede, stenografisk referat av dagens møte, helt komplett, blir omdelt hver aften til medlemmene av delegasjonene. Retten møter hver dag kl. ½ 11. Så har man innlegg til klokken er 13, og så møtes retten igjen kl. 16, og man har innlegg til klokken er 18. Det trekker gjerne litt over; men det er klart for enhver at det er uhyre anstrengende å sitte og følge disse innleggene og de forhandlinger som knytter seg til dem.

Når dommen kan falle, vet man naturligvis ikke. Det er en kolossal sak. Det norske innlegg, det skriftlige, utgjør 5 bind, det er tilsammen atskillige tusen sider på fransk. Det engelske innlegg er omtrent av samme lengde. Englenderne har trykt det med større sider, og Sir Eric Beckett, meget typisk for prosedyren, forsøkte å være spydig mot Norge på grunn av det store sidetall vi hadde fremlagt, men han unnlot å gjøre oppmerksom på at det på de engelske sider går nøyaktig to ganger så mange bokstaver som på de norske, slik at innleggene, målt ut i bokstaver, er like lange.

Som Stortingets medlemmer vil vite, har den norske regjering valgt å føre saken på fransk. Jeg tror ikke det er tvil om at det har vært meget heldig. Av dommerne er 4 engelsktalende, og 8 er fransktalende, og de fransktalende kan relativt lite engelsk, men i ethvert fall én av de engelsktalende, canadieren, taler like godt fransk som engelsk. Men dertil kommer at det naturligvis er en fordel ikke å prosedere på motpartens sprog, det ville gi dem et ganske urimelig forsprang i forskjellige henseender, og vår advokat, professor Bourquin, er jo fransktalende, han taler

til og med et ganske ualminnelig elegant fransk. Og vår norske advokat har lagt et uhyre arbeid i sitt franske studium, og det er i ethvert fall sikkert at det var ingen dommer som hadde noen vanskelighet med å forstå ham. Om hans fransk ikke var elegant, så var det helt klart og helt tydelig, og flere av dommerne gav uttrykk for at det var ikke så ofte de hadde hatt utenlandske advokater som talte et forståelig fransk. Og når englenderne av og til leste opp noe på fransk, var det ingen som skjønnte et ord av det. Merkelig nok, man skulle tro at en mann som Sir Eric Beckett kunne fransk, men han kan bare lese det og ikke tale det, så tolkene måtte tre til hver gang han skulle produsere seg på fransk.

Jeg tror vi må ha lov til å si at vi kunne ikke ha truffet et heldigere valg enn å engasjere professor Bourquin. Det ble gitt uttrykk for - ganske ukallet - fra en rekke av dommerne i uttalelser til medlemmene av den norske delegasjon ikke bare at han var meget fremragende, men at de i virkeligheten anså hans innlegg for noe av det beste, eller muligens det beste, som hadde vært prestert for domstolen i Haag. På foranledning av den norske delegasjon hadde jo Bourquin sammen med advokat Arntzen bereist hele Nord-Norge, alle de strøk som berøres av den prosess som føres; han hadde ikke bare fulgt dem kysten rundt, han hadde fløyet over alle øene, og han talte slik at dommerne formelig hadde tårer i øynene når han skildret Nord-Norge og fiskerne og det liv de førte og den kamp for tilværelsen de hadde.

Nu vil jeg si at Bourquin har jo den mere takknemmelige oppgave å belyse folkeretten og den internasjonale praksis. Advokat Arntzen hadde den meget vanskeligere oppgave å bortforklare alle de norske dumheter som har vært gjort i denne sak. Det har sin store betydning å få demonstrert i en sak av denne art hvilken betydning den historiske forskning har. Det prosederes på historiske dokumenter helt tilbake til sagatiden, det prosederes på noter som er avgitt i dansketiden av Christian IV, og på forhandlinger ført i Bremen under dronning Elisabeth, om alle våre grensestridigheter, om de russiske fiskeres forhold ved kysten o.s.v., og det er umulig å føre en slik sak med noe håp om å vinne frem hvis man ikke har de grundige historiske studier som ligger bak.

Man kan si at saken, slik den har utviklet seg, berører forskjellige områder hva det folkerettslige angår. Det var jo den engelske påstand opprinnelig, at de norske grunnlinjer som er trukket, resolusjonslinjene av 1935, strider mot folkeretten. England har forandret denne påstand under prosedyren og sagt at de anser det ikke lenger for et hovedspørsmål om de norske linjer strider mot folkeretten, hovedspørsmålet er om England er forpliktet til å respektere de norske linjer. Deres opprinnelige påstand var den at retten skulle slå fast at det man har kalt «the pecked green line», den engelske sirkelbue-linje, var gjeldende folkerett. Jeg tror ikke man behøver være noe engstelig for en

avgjørelse i så henseende; domstolen kommer ikke til å erklære at den er gjeldende folkerett. Hvorledes domstolen vil stille seg til de norske linjer, det blir jo en vurderingssak. Det er umulig på forhånd å si noe om hvorledes den sak ligger an for en domstol. Men det som har en levende interesse for oss å konstatere, det er den helt vikende holdning som England har vært nødt til å innta i denne sak. Går vi tilbake, så begynte jo saken, kan vi si, i 1911 med oppbringelsen av «Lord Roberts» langt inne i Varangerfjorden og med Englands krav om å få erstatning for det tap «Lord Roberts» hadde lidt og det beløp som tråleren var dømt til å betale. Og i 1913 uttalte Sir Edward Grey til daværende utenriksminister Irgens - vi hadde jo gjenpart av notatet fra Irgens, men i de engelske bilag står skrivelsen fra den engelske utenriksminister til den engelske minister her, og den er i virkeligheten enda sterkere enn Irgens' notat - i skrivelsen står det at Sir Edward Grey meddelte Irgens at England var villig til å gå til krig mot en hvilken som helst stormakt for å forsvare det engelske 3 milsgrense-system. Da Norge ble stevnet, begynte de jo også med krav om at Norge skulle anerkjenne 3 mils-grensen. Og da drøftelsene med England begynte i 1924, forlangte England at Norge ikke skulle trekke noen grunnlinjer over fjorder og bukter som var lengre enn 6 nautiske mil. I det neste stadium ble det forandret til 8 nautiske mil, og i det tredje stadium ble det forandret til 10 nautiske mil overensstemmende med Nordsjø-konvensjonen. Det ble så antydnet at England kunne gå med på 12 nautiske mil. Men i det engelske førsteinnlegg var altså kravet 3-mils grense og ingen grunnlinjer på over 10 nautiske mil. Mellom det første og annet innlegg frafalt England kravet på at Norge skulle ha en 3-mils grense. Under den muntlige prosedyre har England anerkjent Norges historiske rett til et sjøbelte på 4 nautiske mil og har uttalt at England tok feil i 1913 og har erkjent at «Lord Roberts» ble grepet på helt norsk territorium. Videre har England under den muntlige prosedyre frafalt ethvert krav på at Norge skulle godta 10 mils grunnlinjer, og har erkjent at alle fjorder og alle sund er norsk territorium uansett bredden i åpningen hvis denne ikke overskrider det som kan ansees for å være rimelig. Det er jo i og for seg en meget stor vinning når man tenker på sakens historiske forløp.

I sine skriftlige innlegg og i sitt første muntlige innlegg forlangte England videre at det man kaller «indreleia», som i dette tilfelle gjelder løpet inn Vestfjorden til Magerøy gjennom Tjelsund og Tromsøysund o.s.v., skulle anerkjennes ikke som norsk «inland waters», men som internasjonal farled, som «territorial waters», som Norge ikke hadde noen ubegrenset suverenitet over. Jeg tror man har lov til å si at det gjorde et sterkt inntrykk på dommerne å få seg forelagt det relieffkart som var utarbeidet over Nord-Norge her hjemme i Sjøkartverket med bistand fra alle sider. Det opptok dommernes oppmerksomhet meget sterkt.

Det var åpenbart at englenderne ikke likte det. Det står på selve kartet at det som andre plastiske relieffkart er fremstillet med høydene i en annen målestokk enn bredden av sjøen o.s.v. Ellers ville det være umulig å få et slikt kart. Det står anmerket på kartet at høydemålene er 6 ganger større enn lengdemålene, så ingen var i tvil om det. Jeg er ikke sikker på om det var en vinning for englenderne at Beckett, etter at Bourquin hadde gjort uttrykkelig oppmerksom på at det sto på selve kartet, holdt et lengre foredrag om at man lett kunne villedes av dette, og at det var ikke sikkert at alle dommere hadde noen øvelse i å se på plastiske kart, at de måtte bruke sin fantasi, og at i virkeligheten burde dette kart ikke være fremlagt på denne måte; men det burde være fylt med vann så man kunne få sett dybdeforholdene, noe som man ikke kunne få se på annen måte. Og nettopp det at vi hadde en utlending, Bourquin, til å demonstrere, gjorde et meget sterkt inntrykk. Han forklarte dommerne at hovedlinjen av den norske kyst var 1976 kilometer lang. Som han sa: Det er den direkte avstand i luftlinje fra Haag til New Foundland-bankene. Indreleia har nøyaktig den samme lengde som luftlinjen fra Haag til Sebastopol på Krim, og den del av indreleia som berøres av denne rettstvist, er 526 km. lang, en avstand som fra Haag til Berlin. Der var lagt en rød tråd gjennom Indreleia oppover gjennom Tjelsund og Tromsøysund o.s.v., og jeg tror den tok livet av hele den engelske prosedyre om indreleia. Dette har en viss betydning, for hvis indreleia var blitt anerkjent som «territorial waters» og ikke som «inland waters», ville grensene ha måttet trekkes betydelig snevrere enn det er gjort ved resolusjonslinjene. Hvis det er «inland waters» - særlig gjelder dette innløpet nedenfor Magerøy og i Vestfjorden, - trekkes grensen 4 mil utenfor. Men hvis det er i «territorial waters», har man ikke rett til noen 4-mils grense utenfor. Og meget klart gjorde Bourquin det levende for retten at den norske kyst er ikke fastlandet, men det er skjærgården. Det en sjømann ser når han nærmer seg den norske kyst, det er ikke fastlandet, men det er skjærgården. Det synspunkt som gjennom mange år har vært hevdet fra engelsk side om at skjærgården så å si er et appendiks til landet og ikke hører med til Norge helt og udelt, det er oppgitt under denne prosedyre. Og altså, i sitt muntlige innlegg oppgav englenderne kravet m.h.t. Indreleia - d.v.s. de sa ikke at de frafalt ethvert krav om at Indreleia skal betraktes som «territorial waters», men de sa at vi innrømmer at hvis retten ikke vil uttale uttrykkelig at Indreleia er internasjonalt farvann, må vi flytte grensene lenger ut. Og derav følger også at de har oppgitt i sitt siste innlegg sitt krav på å betrakte Vestfjorden som internasjonalt territorium. Det vil si at vi allerede før saken går til doms, har fått rett på en hel rekke hovedpunkter, i en rekke spørsmål som for oss er av avgjørende betydning.

Vi kan si at det er tre områder nå hvorom det prosederes. Det er de tre som er slått opp her, som England

protesterer mot. Det er den linje som dekker Båsfjord og Persfjord oppover mot Tana, de bankene for det man kaller stasjonær fisk, som er av så stor betydning for oss. Det er intet felt hvor det har skjedd så mange oppbringelser som nettopp på dette felt, hvor englenderne prøver å fiske like opp i fjæren, og hvor man kan si at Berlevåg ville bli, jeg hadde nær sagt ubeboelig som et sentrum hvis den engelske grønne linje skulle bli godtatt for dette kyststrøk. De andre to områder som er sterkt omtvistet, det er Svarholthavet, hvor den norske blå linje, som står her, går fra Knivskjærrodden til Nordkyn, og hvor den engelske linje går så langt inne. Det er et veldig område som berøres. Det tredje område er Lopp havet. Man kan si at det muligens ikke er lett å forsvare de norske linjer på dette punkt. Vi bruker som utgangspunkt, grunnlinjepunkter, de ytterste øyer eller skjær som ikke til stadighet overskylles av havet. Nå har vi et par grunnlinjepunkter som er tørrskjær, d.v.s. skjær som faller tørre ved laveste fjære. Det mest omtvistede er Vesterfallet i Gåsan, som er utgangspunktet for den lange linje som er trukket her og passerer Lopp havet. Der går den engelske linje helt inne i fjæren, mens den norske går etter den prikkede blå linje her ute. Englenderne påstår at Vesterfallet ikke faller tørr, den er «washed», den eneste gang det er tørt der, er når det er så svær sjø at bølgene bryter på undervannsskjæret Vesterfallet. Vi fikk innhentet en uttalelse fra Sjøkartverket, som ble fremlagt i går av advokat Arntzen, om at Vesterfallet er et tørrskjær, at det faller tørt ved laveste fjære, og at avstanden fra Vesterfallet til Storholmen er 1900 meter etter Sjøkartverkets oppgave, mens englenderne påstod at det var over 4 nautiske mil. Det er tre punkter hvor det har vært tvist. Det er Vesterfallet, Tokkebåen og Nordbåen. Men englenderne sier at det er et teknisk spørsmål, som de saksyndige formodentlig kunne bli enige om. Men vi har hele tiden under prosedyren konsekvent avvist englendernes forsøk på å trekke saken i langdrag. De ønsket at man skulle få en foreløpig rådgivende uttalelse av domstolen, og så skulle partene få 3 måneder til å forhandle om de kunne bli enige og så eventuelt komme tilbake til domstolen og drøfte de enkelte grunnlinjer og de enkelte punkter hvor de ikke kunne bli enige.

Det som skaper vanskeligheter for oss, bortsett fra de historiske og andre forhold, det er forskjellige ting som er skjedd under de drøftelser som har funnet sted fra 1924 og utover. I 1924 foregikk det drøftelser i Oslo, som senere ble fortsatt i London, drøftelser som førte til at en av de norske - ikke delegerte, for han var ikke medlem av delegasjonen men var tilkalt av direktør Hjorth, kaptein Iversen - trakk opp noen grunnlinjer på norsk anmodning, for å illustrere hvorledes etter hans oppfatning grunnlinjene burde trekkes. Det heter i den norske protokoll fra de drøftelsene, men ikke i den engelske:

«under den av ham selv oppkonstruerte forutsetning at englenderne ikke ville anerkjenne grunnlinjer av mer enn 10 nautiske mil.»

Det var ført inn i begge protokoller at «begge komiteer fremhevet at det ikke måtte forutsettes at de ville anbefale sine regjeringer noe som helst forslag som de måtte påta seg å oversende til dem.» Og videre:

«De to representerte regjeringer er ikke i noen henseende bundet av hva komiteen eller dens medlemmer måtte anføre eller bli enige om i løpet av drøftelsene. Heller ikke skal disse drøftelser eller den omstendighet at de overhodet finner sted, i noen henseende prejudisere det nåværende norske standpunkt for så vidt angår utstrekningen av Norges sjøterritoriale farvann. Dette gjelder naturligvis også med hensyn til det britiske synspunkt.»

Da den forsterkede utenrikskomite behandlet disse forhold i 1926 og videre, innkalte komiteen en rekke av våre første jurister for å forelegge dem det spørsmål om de mente at Norge var dekket ved den reservasjon som her var gjort, og de innkalte høysterettsassessorer og professorer erklærte at de mente at Norge var dekket ved det sterke forbehold som her var tatt. Men til tross for dette forbehold har englenderne hele tiden prosedert på det de kaller de røde linjer på de tilsagn som i forskjellig form var gitt av statsminister Mowinckel til de engelske ministre i Norge, og jeg vil jo si at vi er blitt, ja, jeg hadde nær sagt noe fælne, ved enkelte av de bilag som englenderne har kunnet legge fram. Da sjøgrensekommisjonen av 1926 avga sin innstilling, var den avgitt som et hemmelig dokument, i det man var enige om at utadtil burde alle avgjørelser i disse saker fremtre som enstemmige. I sjøgrensekommisjonen av 1926 var der dissens. Der var et flertall på to og et mindretall på en. Den enstemmige utenrikskomite fulgte mindretallet uten forsåvidt angikk to linjer, og vi har gått ut fra - like til vi kom i denne prosess - at det var et indre og hemmelig norsk anliggende at der var denne dissens. Så får vi da en innberetning fra den daværende engelske minister Wingfield, hvor han refererer en samtale med statsminister Mowinckel 21 desember 1933, og hvor Mowinckel understreker for ham at der var dissens i denne sjøgrensekomite, men at han personlig ville holde på flertallet og ikke kunne følge mindretallet. - Det er trykt i de engelske annekser. - Og enda verre er på sin vis et bilag som ikke er trykt, men som er tilstillet den norske komite, og hvor det fortelles følgende:

«Fra Mowinckel gikk jeg for å snakke med Esmarch og diskutere disse ting med ham. Han fortalte at det var gitt streng ordre til ikke å gripe inn mot britiske trålere på områder hvor der kunne være noen tvil om retten til fisket, og han ga meg gjenpart av en sirkulærskrivelse fra Mowinckel til amtmennene i de tre nordlige fylker, som jeg herved bilegger i oversettelse.

« Dette dokument ba han meg behandle som høyst konfidensielt, da han ingen rett hadde til å utlevere det til andre, og ville bli gjenstand for skarpe angrep hvis det ble kjent at de hadde utlevert det til den engelske legasjon.»

Hr. Esmarch uttalte så videre at han gikk ut fra at regjeringen ville velge «reasonable lines», og så føyde han til, at ingen kunne naturligvis forutse hva hr. Hambro ville kunne gjøre i Stortinget.

Det er ikke så forferdelig tilfredsstillende å få den slags ting fremlagt av motparten. Og det har vært litt for meget av den slags ting.

Advokat Arntzen protesterte på den norske regjeringens vegner i høytidelige former mot at man benyttet de forhandlinger som begge parter var enige om skulle være helt konfidensielle. Sir Eric Beckett svarte dertil at han syntes det var under Norges verdighet å komme med en slik protest når vi visste hva det hadde vært fremlagt av dokumenter angående de røde linjer. Og Beckett fusket der ganske påtagelig. Jeg har det stenografiske referat her, fordi jeg syntes det var ganske betegnende for den måte hvorpå den engelske prosedyre føres, hva han uttalte her:

«- til dette kan jeg bare si, at den bruk vi har gjort av disse røde linjer, er nøyaktig i overensstemmelse med norske offisielle dokumenter. Jeg henviser til innstillingen fra utenrikskomiteen til Stortinget i 1926.»

Nu er det det å merke at det foreligger ingen innstilling fra 1926. Der var overhodet ingen innstilling fra utenrikskomiteen i 1926. Det han siterte, er fra innstillingen i 1935. Men med det falske årstall skapte han også et falsk perspektiv. Og når de røde linjer var nevnt i innstillingen i 1935, var det av den meget likefremme grunn at England hadde foreslått for den norske regjering en modus vivendi-avtale byggende på de røde grunnlinjer. Derfor var det nødvendig for komiteen å nevne de røde grunnlinjer, og den gjorde det i de forsiktigste former, i det den understreket - og denne understrekning sløyfet den britiske advokat i sitt innlegg - at de røde linjer aldri hadde vært ansett som bindende eller hadde noen rettskraft fra Norges side. Og man gjentok hele den alminnelige reservasjon fra 1924, slik som den står i protokollen.

Det er naturligvis umulig å vite hvilket inntrykk disse forskjellige ting gjør på domstolen. De engelske innlegg har vært overordentlig ironiske på en rekke punkter. Jeg hadde det inntrykk av uttalelser som falt fra et par av dommerne som jeg snakket med - ikke om saken, men om inntrykk fra prosedyren - at spydigheter ikke gjør seg noe særlig overfor den domstol det her er tale om. Beckett brukte det uttrykk at den norske regjeringens standpunkter var proteiske, og han fortalte den homeriske legende om Proteus som snart omskapte seg til en løve, snart til en leopard, så til en rislende bekk, så til et tre med sterke røtter. Slik var den norske

regjerings standpunkter, bare at de skiftet meget hurtigere enn Proteus. Det er mulig at der er de forsamlinger hvor den slags form for prosedyre virker. Jeg hadde ikke det inntrykk at det virket heldig på domstolen.

Når det gjelder utviklingen i Finnmark, ble det prosedert meget sterkt på aktstykker fra det attende århundre, særlig en beretning av daværende amtmann Hammer om Finnmark, om tilbakegangen i antallet av norske innbyggere og økingen av antallet av finske innbyggere. Nu var det muligens ikke så urimelig. De engelske advokater visste ikke at finner og lapper ikke er det samme, så de fortalte om det overveldende antall nomadiske finner der var i Finnmark i disse årene. Vi har måttet grave frem og legge frem innberetninger fra alle stortingskomiteene nedover i det 19de århundre, slik som forarbeider til fiskeriloven i Finnmark av 1830, endringen i 1854, rapportene fra 1869 osv. Jeg nevner disse ting fordi de viser - jeg tror det er nyttig at man her lærer å forstå det, da Utenriksdepartementet aldri har fått noen tilstrekkelig varm tilslutning i Stortinget når det gjaldt å bygge opp jeg hadde nær sagt et historisk og folkerettslig institutt i Utenriksdepartementet - at det er den eneste måte hvorpå vi kan få slike spørsmål tilfredsstillende behandlet.

De var kjedelige, mange av disse dokumenter som ble fremlagt. Hammers var et propagandaskrift imot det bergenske monopol på fisket i Finnmark i det 18de århundre. Det er naturligvis vanskelig å få motparten til å forstå at der kunne fremlegges propagandaskrifter, men Hammers skrift var så direkte propagandamessig preget at han fikk ikke lov til å offentliggjøre det. Det ble først offentliggjort 50 år etter at det var skrevet, av historikeren og juristen Berg. Men allikevel lå nu engang disse uttalelser der, og vi måtte da skaffe fra arkivene resultatene av professor Aschehougs undersøkelser om befolkningen i Finnmark i det 18de århundre. Mot det anførte englenderne Amund Helland. Når Sir Eric Beckett kaller ham Norges ledende historiker - «the leading historian» - ville det skaffet Helland en meget glad stund. Den gamle geolog pretenderte egentlig aldri å være historiker.

Jeg nevner disse ting for å vise hvor vidt en slik prosedyre for retten brer seg, og hvor nødvendig det er å ha alle de historiske dokumenter på rede hånd.

Det ble fra norsk side fremlagt som et anneks en utredning om nevnte forhold i Finnmark, om den etymologiske opprinnelse til en rekke navn på fiskegrunner osv., utarbeidet av Per Hovda, som er leder av Stedforskningsinstituttet. Det er naturligvis ikke noen juridisk bindende resultater man kan nå til på denne måte, og englenderne hadde noen herlige stunder med å gjøre narr av Per Hovda og advokat Arntzens forsøk på å utnytte Per Hovda. Særlig gjaldt dette en bemerkning av Hovda om en fiskebanke som heter Trollskallen, som han sier har fått sitt navn fordi et havuhyre viste seg der en morgen og lovte en fisker som

het Olav, at han alltid skulle få meget fisk hvis han ville gi en del av utbyttet til trollet. - Man kunne jo forstå at dette kunne fylle englenderne med en viss stille jubel. Deres ene advokat, Wilberforce, skrev et lengre poem om det, som var ganske vittig, og det ble under hånden roneografert og utlevert til alle dommerne for å vekke deres munterhet når det gjaldt de norske innlegg. Det er naturligvis ikke ting som vil ha noen avgjørende innflytelse, men det er et forsøk på å bearbeide i noen grad stemningen og derigjennom naturligvis også søke å influere på utviklingen.

Der ble fra norsk side gjennom professor Bourquin prosedert meget sterkt på berettigelsen av de rette grunnlinjer. England måtte jo oppgi 3-milsgrensen. Den har aldri vært, som det heter, internasjonalt anerkjent, som man fromt trodde i Norge, og som Utenriksdepartementet med stor ukyndighet hos ledende funksjonærer, i mange år gikk ut fra. Nu har de fleste stater - tallmessig - 6-mils sjøbelter, mange hevder noe videre sjøbelter. Da vi i vårt annet innlegg nevnte at England ikke hadde protestert mot Saudi Arabia, mot Egypt og mot Jugoslavia og de andre som hadde et 6-mils sjøbelte, ilte England med å protestere i slutten av september og de første dager av oktober og fremla et tilleggsdokument til sin prosedyre, hvor de trykket opp sine protester mot disse regjeringene - enkelte av dem var datert 3. oktober - og sa: der kan dere se, vi har protestert straks vi ble oppmerksomme på det. Men i virkeligheten hadde de jo vært oppmerksomme på det temmelig lenge.

Der har vært lagt et meget stort arbeid i saken fra engelsk side. De har fulgt meget nøye med i den norske presse. De har latt gjennomgå all den litteratur som overhodet var tilgjengelig og har funnet frem meget som var ubehagelig. Vi svevet jo i nogen vånde og var bange for at de skulle få tak i hemmelige norske dokumenter som ville vært enda mer ubehagelige. Det er en stortingsmelding nr. 8 fra 1926, som først var trykket som hemmelig, men som siden ble offentliggjort, og som ikke var behagelig. Der var et mindretall i utenrikskomiteen i 1937, hvis innstilling ville vært meget ubehagelig om den var kommet offentlig frem. Det var Mowinckel og Anderssen-Rysst som frarådet at Utenriksdepartementet fikk bemyndigelse til å legge frem for England et utkast som man var blitt enige om den gang, og det heter innstillingen at

«de fant at det fremlagte utkast så ensidig tilgodeså norske interesser og krevet så store oppofrelser av de nasjoner som drev trålfiske at vi alene ville stemme dem imot Norge ved å fremlegge utkastet».

Det var 19 representanter i Stortinget som stemte for det. For øvrig var Stortinget enstemmig, og vi har vært særdeles lykkelige over at englenderne ikke har fått fatt i det, og at det også er andre ting som de har vært ukjente med. Vi ble under vår prosedyre møtt fra engelsk side, i det siste innlegg av Sir Eric Beckett, med en opplysning som forekom den norske delegasjon meget ubehagelig. Sir Beckett

sa at, vi har i vårt kontor - det strider forøvrig mot domstolens statuttet å si at vi har i vårt kontor, man skal fremlegge for retten de dokumenter man har - svenske sjøkart fra 1942 hvor grensen er trukket opp etter sirkelbuesystemet, slik at når Norge påberoper seg at Sverige også har rette grunnlinjer, er det vitterlig galt. Vi telefonerte til Oslo, og så direkte til ambassadør Bergersen i Stockholm, og det er meg en glede å si at man fra svensk side ble møtt med den største imøtekommenhet, og utenriksminister Undén ga oss en skriftlig uttalelse som Bourquin kommer til å fremlegge i retten i dag eller i morgen, hvor utenriksministeren sier at det er riktig at de har disse kartene i England, de bad oss trekke opp sirkelbuene på kartet, slik at de kunne se hvorledes det virket, men samtidig erklærte vi i en følgeskrivelse at Sverige ingenlunde oppgir sitt rettmessig hevdede system med rette grunnlinjer. - Så jeg tror de vil ha en nokså stakket glede av det kart de der har påberopt seg. Det var virkelig en vennlig handling av utenriksminister Undén å gi oss denne erklæring som kunne tenkes å ha en viss reel betydning i øyeblikket.

Det var ganske interessant å se den interesse saken hadde på forskjellige kanter. Det var to trålerskipper fra Grimsby og Hull som satt der under hvert eneste rettsmøte. Den ene av skipperne - det er mulig at det er noe visst uhyggelig nasjonalt i det - var nordmann. Han kom til Hull som 17-18 årig sjømann og har vært en av de mest pågående trålfiskere. Han het Henriksen og snakket et utmerket godt norsk. Det var to representanter for den islandske regjering til stede hele tiden for å følge prosedyren. Island kjemper energisk for å komme tilbake til den firemilsgrense med rette grunnlinjer som landet søkte å hevde, før det i 1901 av Danmark ble nødet til å godta tremilsgrensen og opptrekning etter de prinsipper som Nordsjøkonvensjonen bygget på.

Man var på begge sider enige om ikke å berøre på det nuværende tidspunkt spørsmålet om skadeserstatning. England har forbeholdt seg, hvis dommen skulle gå i deres favør, å søke om full skadeserstatning for alle oppbringelser i de senere år av engelske fartøyer utenfor de linjer som de selv har trukket opp, hvis retten skulle godkjenne dem. Norge på sin side har forbeholdt seg å kreve erstatning for alle de tap som måtte være påført norske fiskere ved at de ikke har turdet fiske på felt hvor det har vært store ansamlinger av britiske trålere, men hvor de skulle hatt rett til å fiske. Jeg tror begge de krav er fremsatt, ikke egentlig med tanke på at vi vil føre noen ny sak hverken fra norsk eller engelsk side for å få dem tilgodesett, men snarere for å markere et prinsipalt standpunkt.

En enkelt ting vil jeg nevne, fordi den har spillet en nokså stor rolle i prosedyren. Høyesterett avsa i den såkalte «Deutschland»-sak en dom som var uriktig. Det var sørgelig. Den ble avsagt i 1927 da den utvidede eller forsterkede utenrikskomite holdt på å behandle disse

spørsmål. Vi holdt nettopp på å utarbeide det såkalte «Dokument nr. 17», som senere på foranledning av Utenriksdepartementet ble utgitt i engelsk utgave, kommandørkaptein Meyers bok, «Extent of territorial waters». Vi sendte korrekturarkene til medlemmer av Høyesterett. Jeg har et levende inntrykk av at det bare var ett medlem av Høyesterett som leste de arkene, høyesterettsjustitiarius Paal Berg. Han var den eneste som dissenterte. Han avgav et riktig votum i «Deutschland»-saken. I 1934, i «St. Just»-saken, kom Høyesterett til det motsatte resultat og erkjente at dommen av 1927 var uriktig. Men det er klart at England har påberopt seg den dommen i meget høy grad som uttrykk for at ingen i Norge i 1927 visste hvor den norske sjøgrense gikk, og at man derfor også måtte tilgodese dem når de hevder - som Sir Eric Beckett sa - at det eksisterte ikke noe norsk system for opptrekning av fiskerigrensene. Han erklærte at de kunne ikke noe for at dybdeforholdene og fiskerikdommene var fordelt slik som de var. Han fikk oss hele tiden til å minnes en kjent ytring i engelsk politikk, det var Salisbury som en gang sa om Gladstone at jeg skal ikke påtale så meget at han alltid har en trumf under bordet å stikke med ulovlig, men det jeg vil påtale, er at han hevder at Gud den allmektige har gitt ham det falske kort å spille med. Sir Eric sa at de kunne ikke noe for at de beste fiskegrunner etter internasjonal lov måtte stå åpne for englenderne. Det er Skaperen som har lagt dem der, sa han. Men de har jo trukket opp den berømte «pecked green line» slik at den deler over alle de banker hvor det er fiskerikdom, hvis de da ikke tar dem helt. Og det gjør saken så alvorlig for enkelte distrikter. Nå anførtes det fra norsk side med meget stor styrke en rapport på engelsk av 1925 om fiskeriforholdene i Nord-Norge, hvor det heter at befolkningen i Nord-Norge er så avhengig av fiskeriene at «they have to fish or starve», - de må fiske eller sulte. Mot dette anførte englenderne Nord-Norge-planen og leste høyt lange utdrag av statsråd Brofoss om den rikdom av mineraler og av elektrisk kraft som fantes i Nord-Norge. Og de sa: I betraktning av denne Nord-Norgesplanen kan vi ikke ta det som helt alvorlig og ekte når advokat Arntzen og Bourquin hevder, at i Nord-Norge må man fiske eller sulte. Langt derfra, sa de, det er en meget rik landsdel, og det er de fattige fiskerne i Grimsby, Hull og Fleetwood som må sulte, hvis de ikke får lov til å fiske der hvor Skaperen har lagt fiskerikdommene til rette. -

Det samlede sjøområde som var berørt av de engelske krav, er litt over 6 000 km². Det er blitt redusert nå til vesentlig de tre områder jeg har nevnt. Men de havområder i Nord-Atlanteren som står åpne for de engelske trålere, er 1.150 000 km², så det er klart at disse 6 000 km² like innpå den norske kyst, som fra uminnelige tider har vært hevdet som den norske befolknings eiendom, de kan ikke i noen særlig grad influere på velstandsforholdene eller på leveforholdene i de engelske fiskeribyer.

Man var i den norske delegasjon gjennomgående meget optimistisk i sitt syn på hva domstolen måtte komme til for resultat. Tre av dommerne kom til meg ukallet og sa: Dere har fått en overordentlig fremragende advokat til å føre denne saken. - Og jeg tror at den internasjonale side av den står så godt som det er mulig. - Hvorledes det blir med disse områder, særlig Sværholthavet og Lopp havet, er det vanskeligere å si, fordi det meget ofte ikke lar seg dokumentere at en befolkning gjennom lang tids fredelig utvikling har drevet fiske på et bestemt sted. Men heldigvis fant vi under arkivundersøkelser - og det blir fremlagt av Arntzen i dag - uttalelser fra amtmann Sommerfeldt i Troms og Finnmark fra 1760-årene, en beretning om hvorledes han hadde delt opp Lopp havet mellom linefiskere og garnfiskere fra de forskjellige distrikter, idet - som han sier - Lopp havet fra gammel tid har vært overordentlig sterkt benyttet fiskeområde. - Og når det gjelder Sværholthavet, har man dokumentert - med den betydning det nå måtte ha - at i det 17. og 18. århundre, da englenderne sier at nordmennene var altfor fattige og bekymringsfulle til å drive noe bankefiske, og at de slett ikke var ute på Sværholthavet, - i de årene var det på Magerøy 5 kirker, og der var en tallrik fiskerbefolkning, meget tallrikere enn den har vært i en senere periode. Nå har man lært nøyere å følge fiskens vandringer, - slik at undersøkelser og forarbeidene har spredt seg over svært mange felter, og de har forhåpentlig lagt noe til rette for all fremtid, hvorledes det enn blir med dommen.

Vi fremstillet også - la meg nevne det til slutt, for det gjorde en viss virkning - en modell av en trål, ypperlig utarbeidet av fiskeristyret i Bergen, med klipp av en moderne trål, som dommerne kunne ta og føle på, så de fikk se hva en trål var - for det var det naturligvis mange av dem som ikke visste - og med prøver av garn og prøver av liner med angler, og med de svære tunge apparater som holder trålen på havbunnen. Vi syntes vi var nødt til å gjøre det, for den engelske advokat hadde fremstillet trålen som en ren velsignelse for fiskerne: Den er som en plog, som gjør havbunnen rik og fruktbar og skaper nytt liv, som fiskene kan bli fete og store av! - Det var muligens en mild overdrivelse, men vi fant det riktig da å fremstille for dem hva en trål virkelig var. Og den jugoslaviske dommer sa til en av mine venner, en hollender: Ingen skal komme og fortelle meg noe om trål, og at den er nyttig for fisket. Jeg har vært ombord på trål i 2 år, sa han, jeg vet hva det er for et fordømmelig svineri! - Så ingen behøvde være i tvil om hvorledes *han* ville stemme.

Men alle spekulasjoner om hvorledes den enkelte vil stemme eller ikke vil stemme, hører jo ikke noen steder hjemme. Jeg tror at det man har lov til å si om domstolen, det er at domstolens medlemmer stemmer etter en overbevisning om hva der er riktig folkerettslig. Og jeg vil si om den engelske dommer - han stemte mot England i saken mot Albania

-: ingen som kjenner ham, og ingen som kjenner den norske dommer, Klæstad, vil et eneste øyeblikk si at de stemmer utelukkende etter nasjonale hensyn. Som de andre dommere stemmer de etter en overbevisning om hva der er riktig, på grunnlag av alle de opplysninger som er fremskaffet, og den prosedyre som har vært ført.

Jeg mener at vi har i hvert fall lov til å si at den norske sak har vært pledert på en slik måte at man kan være særdeles vel fornøyet med det, og at den vil føre til en utvikling for den internasjonale rett i årene som kommer, selv om vi ikke skulle få absolutt medhold på ethvert punkt. Vår påstand er ikke, som den engelske, delt opp i en mengde detaljer. Den påstand vi har nedlagt, er at domstolen skal uttale at det norske grunnlinjesystem, at resolusjonslinjene fra 1935, ikke er i strid med folkeretten. Og England har erklært at hvis domstolen uttaler det, vil det bøye seg for det.

Presidenten: Presidenten vil takke hr. Hambro for den interessante orientering og foreslår orienteringen vedlagt protokollen. - Det ansees som vedtatt.

Referat

1. Kgl. meld. om bestemmelser om prisreguleringsavgift ved utførsel av fiskehermetikk 1951-52.
2. Kgl. meld. om Herdningsfabrikkenes midlertidige reguleringsfond. Overslag over inntekter og utgifter 1951-52.

Enst.: Nr. 1 og 2 tilstilles finans- og tollkomiteen.

Protokollen ble deretter opplest uten å foranledige noen bemerkning.

Møtet hevet kl. 11.35.